

Vesistöpaneelin lausunto

Suomen vesistöpaneeli kiittää Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympäristöjaostoa lausuntopyynnöstä, joka koskee Hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025.

Johdanto

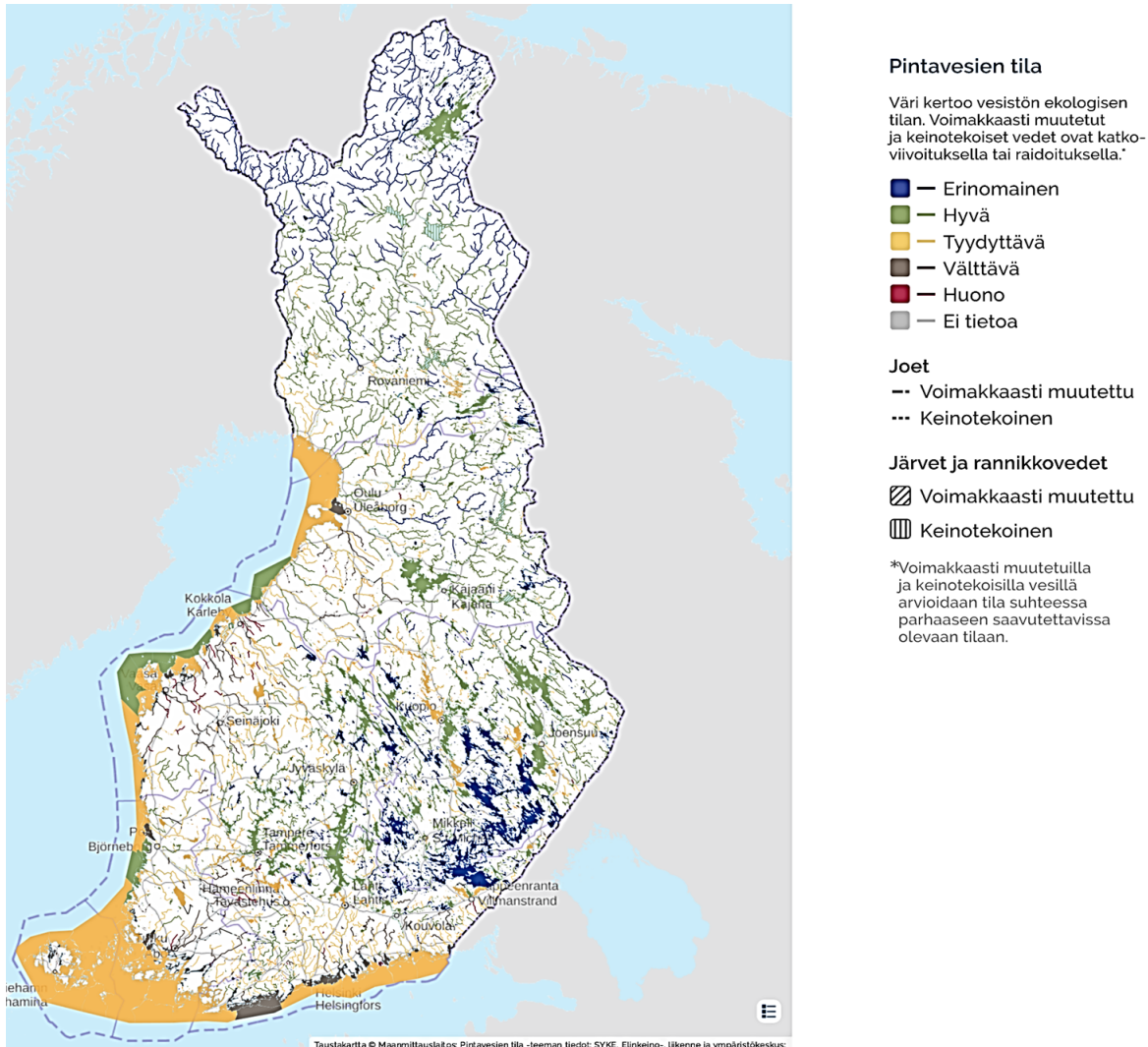
Monien vesistöjemme tila on parantunut huomattavasti sen jälkeen, kun teollisuuden ja yhdyskuntien jätevesiä alettiin puhdistaa tehokkaasti. Maassamme on kuitenkin edelleen valtava määrä rehevöityneitä järviä, perattuja jokia ja padottuja koskia, erityisesti rannikkojen läheisyydessä (ks. Kartta). Kirkkaiden järvien selkävedet tummuvat. Pienvedet, kuten purot, norot ja lähteet, ovat hälyttävän heikossa tilassa. Suomen sisävesiluonto voi huonosti varsinkin Etelä-Suomessa. Kosteikkolinnuista yli kolmannes on uhanalaisia ja vaelluskalojen kannoista on vain rippeet jäljellä.

Kokonaiskuva vesistöjemme tilasta on lisäksi puutteellinen. Nykyinen tila-arvio koskee vain noin 6 900 suurta järveä ja jokea, vaikka pelkästään järviä on Suomessa lähes 190 000. Maamme pienien järvien, purojen ja lähteiden tila on valtaosin puutteellisesti tunnettu.

EU:n vesipuitedirektiivin ja Suomen vesienhoidon alkuperäisenä tavoitteena oli vuoteen 2015 mennessä estää jokien, järvien, rannikkovesien ja pohjavesien tilan heikkeneminen sekä pyrkiä kaikkien vesien vähintään hyvään tilaan. Valtioneuvosto hyväksyi suunnitelmat, joilla tavoitteeseen tuli päästä. Suomi on joutanut aikatauluista ja tavoite on siirtynyt vuoteen 2027. Tavoitteen saavuttaminen näyttää loittonevan sitäkin kauemmas. Luontokato ja ilmastonmuutos ovat uusia uhkia vesistöillemme. Kaikkia vaikutuksia ei vielä edes tiedetä.

Tämä johtuu Suomen järvien osalta pääosin siitä, että maa- ja metsätalousmailta valuva hajakuormitus on pysynyt suurena. Jokiemme kuljettama ravinnekuorma mereen ei ole vähentynyt 20 vuoteen. Tästä syystä myöskään rannikkovesiemme rehevöityminen ei ole helpottunut. Vesirakentamisen jokiluonnolle aiheuttamien vaurioiden korjaus on edennyt niin ikään tahmeasti.

Vesistöt ovat hyvin tärkeä osa suomalaista sielunmaisemaa, arkea ja hyvinvointia. Suomessa on 1,5 miljoonaa vesialueen omistajaa, 0,8 miljoonaa kesämökin omistajaa ja 1,8 miljoonaa vapaa-ajankalastajaa. Vesistöillemme on myös huomattavaa taloudellista merkitystä, jonka arvo putoaa vesistöjen tilan heikentyessä. Vesien tilan parantamiseksi on keskeistä ymmärtää: vesien tila - vaikka kuinka kunnostetaan vesistöjä niiden tila ei parane, jos kuormitus säilyy ennallaan tai esim. pienvesien tuhoutuminen jatkuu maa- ja metsätalouden toimien johdosta. Systeeminen muutos vesien tilan parantamiseksi - "Jos kukaan ei muutu, mikään ei muutu" tarvitaan kaikessa maankäytössä, ruokaketjuissa, yritysten toiminnassa ja toimitusketjuissa (vesivastuu) ja ihmisten arjessa.

Petteri Orpon hallitusohjelmassa on luvattu edistää vesistöjen parempaa ekologista tilaa sisävesissä ja merialueilla, vähentää ravinnepestäjä erityisesti Saaristomeren valuma-alueella, elvyttää vaelluskalakantoja ja pysäyttää luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen. Katsomme, että talousarvioesityksessä esitetyillä määrärahoilla on erittäin vaikeaa saavuttaa hallitusohjelman hienoja lupauksia, koska määrärahoja lupauksen toteuttamiseksi on vähennetty roimasti.

Vesistöpaneeli kiinnittää huomiota seuraaviin budjetin kohtiin

Ympäristöministeriön pääluokkaan on varattu 15,3 miljoonaa euroa Itämeren ja vesien suojelun edistämiseen (35.10.23). Määrärahassa on 3,6 miljoonan euron lisäys, jolla uudistetaan vesitietojärjestelmää ja vesienhoidon seuranta. Määrärahasta käytetään 7,3 miljoonaa euroa mm. Saaristomeren tilan ja ravinteiden kierrätyksen edistämiseen ja vesien ja meren tilan parantamiseen Ahti-ohjelmalla, vedenalaisen luonnon monimuotoisuuden kartoitukseen ja

kestävän käytön tukemiseen sekä ympäristön tilan ja vaikuttavuuden arviointiin ja kehittämiseen. Määrärahasta käytetään 5 miljoonaa euroa vesi- ja meriseurantojen maasto- ja laboratoriotehtäviin, seurannan kehittämiseen sekä vesien- ja merenhoidon tiedonhallinnan palveluiden hankintaan.

Ympäristöministeriön pääluokassa on lisäksi siirtomääräraha vesien- ja ympäristönhoidon tukemiseen (35.10.61), jolle myönnetään 6,0 euroa. Määrärahaa saa käyttää vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toimenpiteiden toteuttamisen ja tavoitteiden edistämisen avustuksiin ja tukiin sisältäen ravinteiden kierrätyksen ja Saaristomeren tilan parantamisen sekä näiden myöntämisestä aiheutuviin kulutusmenoihin. Määrärahasta käytetään 4,5 euroa vesien- ja merenhoidon käytännön toimenpiteiden toteuttamiseen pohja- ja pintavesien sekä meren hyvän tilan saavuttamiseksi ja turvaamiseksi. Erityisesti panostetaan Saaristomeren tilaa parantaviin toimiin.

Vesistöpaneelin mielestä vesistöjen tilan seurannan lisääminen on todella tarpeellista ja on hienoa, että talousarvioesityksessä on siihen nyt lisätty resursseja. Vesien- ja ympäristönhoidon tukemisen määräraha on kuitenkin esityksessä supistettu murto-osaan vuoden 2023 tilinpäätökseen verrattuna. Hallitusohjelman panostaminen Saaristomeren tilan parantamiseen on perusteltua, koska alue kuuluu Itämeren hotspot-listalle. Lähes koko Suomen rannikko, siihen laskevat vesistöt sekä monet muut vesistöt maassamme vaativat kuitenkin nykyistä huomattavasti vaikuttavampia vesiensuojelutoimia, jotta päästään niiden hyvään ekologiseen tilaan (ks. Kartta). Edes Saaristomeren tilaa ei pystytä esitetyillä toimilla parantamaan keskittymällä nyt valittuihin pilottialueisiin. Hajakuormituksen hallintaan tarvitaan Suomessa systeeminen muutos, jonka ensimmäisiä askeleita voisi olla esimerkiksi maa- ja metsätalouden vesiensuojelutoimenpiteiden (mm. suojakaistat) tekeminen velvoittavaksi. Kansallisia maataloustukia on suunnattava nykyistä tehokkaammin ja ilmastonmuutosta hidastaviin ja vesistöjä rehevöittävää ravinnekuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin.

Suomessa on 50 hylättyä kaivosta, joiden kaivannaisjätealueilta pääsee myrkyllisiä valumavesiä vesistöihin. Talousarvioesityksessä osoitetaan 1,2 miljoonaa (eräät määrärahat 35.10.22) euroa maaperänsuojeluun sekä pilaantuneisiin maa- ja pohjavesialueisiin liittyvään selvitys- ja puhdistustoimintaan sekä niiden kehittämiseen. Määrärahaa käytetään myös valtion vastuulla olevien käytöstä poistettujen ja hylättyjen vakavaa ympäristön pilaantumista tai ympäristölle tai terveydelle mahdollista vaaraa aiheuttavien kaivannaisjätteiden jätealueiden (KAJAK) seurantaan, selvityksiin ja riskienhallintatoimenpiteisiin. Määrärahaa on esityksessä vähennetty huomattavasti ja se on täysin riittämätön näiden ongelmallisten kohteiden seurannaksi ja ennen kaikkea niiden kunnostamiseksi valtion varoin.

Ympäristöministeriö asettaa ympäristöhallinnon toimintamenoesityksessä (35.01) ELY-keskuksille alustaviksi tulostavoitteiksi mm. vesienhoidon ja merenhoidon toimenpiteiden toteutumisen ja luonnon monimuotoisuuden vahvistumisen. ELY-keskukset eivät käsityksemme mukaan voi kuitenkaan toteuttaa vesienhoidon toimenpiteitä kuin pieneltä osin, koska lukuisat toimenpideohjelmien toimenpiteet on tarkoitus toteuttaa muiden tahojen toimesta vapaaehtoisesti ja ELY-keskusten avustuksina. Mielestämme suurena ongelmana onkin juuri monien suunniteltujen toimenpiteiden toteutumattomuus.

Ympäristöhallinnon hallinnonalan avustukseen järjestöille ja ympäristöhoitoon (35.10.65) esitetään talousarvioesityksessä 21 %:n vähennys. Tämä on mielestämme erittäin valitettavaa, sillä hallitusohjelman tavoitteiden toteuttaminen on mahdotonta ilman riittävää resursointia myös kansalaisjärjestöjen toimintaan. Järjestöjen rahoitusta ei tulisi leikata, koska merkittävä osa Suomessa tehtävästä vesiensuojelutyöstä tehdään vapaaehtoisvoimin.

Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaratalouden momentilla 30. 40 vesi- ja kalatalous-hankkeiden määräraha supistuu vuonna 2025 6,5 miljoonaan euroon. Tästä määrarahasta osoitetaan kalataloudellisiin kunnostus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeisiin 2,8 miljoonaa euroa. Määräraha on mielestämme riittämätön tarpeeseen nähden, koska Suomessa on edelleen valtava määrä kalojen vaellusesteitä ja kunnostusta tarvitsevia virtavesikohteita. Edellä esitettyyn viitaten on erittäin tärkeää, että hallitus toteuttaa pikaisesti sen ohjelmassa luvatus vesilain muutoksen, jotta nykyisin vailla velvoitetta oleviin vesivoimaloihin luvan haltija voidaan jälkikäteen velvoittaa rakentamaan kalatie. Näin säästetään myös valtion määrärahoja kalateiden rakentamiseksi. Samassa yhteydessä on määrättävä velvoitteisiin myös ympäristövirtaamat. Hyvin tärkeää on saada lisäksi simpukka- ja taimenpuroille pikaisesti lakisääteinen suojelu suojavyöhykkeineen, josta runneltu Hukkajoki on ollut karmeana esimerkkinä.

Timo Huttula
Vesistöpaneelin puheenjohtaja
Email timo.huttula@vesistosaatio.fi
Puh. 040 5322560

Markku Marttinen
Vesistöpaneelin varapuheenjohtaja
Email markku.marttinen@vesistosaatio.fi
Puh. 044 7599717

Vesistöpaneeli (<https://vesistosaatio.fi/vesistopaneelin-alasivu/>)

Vesistöpaneeli on Suomen vesistöasäätiön koordinoima vesi- ja ympäristöalan asiantuntijoiden riippumaton ja sitoutumaton yhteistyöryhmä, joka etsii ratkaisuja vesien tilan parantamiseen liittyviin haasteisiin. Paneelin toiminnan tavoitteena on lisätä vesiasioiden yhteiskunnallista näkyvyyttä ja painoarvoa, koota ja välittää tietoa päätöksenteon tueksi sekä tehostaa alan asiantuntijoiden välistä vuorovaikutusta.

Paneelissa on mukana vesi- ja ympäristöalan asiantuntijoita eri sektoreilta ja organisaatioista. Asiantuntijat tuovat paneelissa esiin omia mielipiteitään ja näkemyksiään. Asioiden tarkastelu eri näkökulmista luo mahdollisuuksia yhteisten ratkaisujen löytämiselle.

Paneeli kutsutaan koolle kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Paneeli kokoontuu säännöllisesti ja yhteisistä näkemyksistä tiedotetaan ja tehdään julkilausumia.